

csot találhatunk a bor feljavítására, ízesítésére, rossz szagának elvételére. Nagy figyelmet fordítottak a különféle mustok préselésére és kezelésére, hiszen cukor hiányában sokszor használták ezt az italt édesítő-, illetve tartósítószerként is. A must megecetesedését főzéssel és egy kis gipsz hozzáadásával gátolták meg. A szerző többször említi, hogy a rómaiak (legalább is a korai időkben) a nők számára tiltották a borfogyasztást. Hozzátehetjük ehhez, hogy Romulus egyik ősi törvénye szerint a férj két itkból ölhetette meg jogosan feleségét: ha a nő házasságtörést követett el, vagy ha bort ivott (Dion. 2,25).

A könyv utolsó fejezete a rómaiak által használt különféle házi orvosságokat, gyógykészítményeket, a népi orvoslás korabeli eszközeit ismerteti. Érdekes, hogy Apicius az „orvosi” receptjeiben az ételreceptektől eltérően a felhasználandó összetevők pontos mennyiségét is megadja. Az idősebb Plinius természetrajzi művében kifejti az uborka, a répa, a vad murek és a fokhagyma gyógyhatásait. Mindezek mellett – az előző fejezet

szerves folytatásaként – elsősorban a bor orvosi alkalmazásáról, továbbá tisztító és fertőtlenítő hatásáról olvashatunk itt érdekes forrásszövegeket. E jól kiválasztott szövegekhez érdemes hozzátennünk az újszövetségi Szentírás három apró részletét: az irgalmas szamaritánus Jézus példabeszédében olajat és bort használ a seb fertőtlenítésére (Lk 10,34), a passió eseményei szerint a mirhával kevert bort a kínok enyhítésére használták (Mk 15,23), s végül Pál apostol azt ajánlotta Timóteusnak, Efezus püspökének, hogy gyomorbántalmaira gyógyszerül igyon egy kis bort (1Tim 5,23).

Az ókortörténészként és műfordítóként egyaránt elismert szerző új könyve az eddig megjelent Apicius-fordításoknál jóval szélesebb körű ismereteket nyújt az ókori rómaiak konyhaművészetéről és táplálkozáskultúrájáról. A magyarázó jegyzetekkel gazdagon ellátott forrásszövegeket közlő művet egy hús fotóból álló melléklet zárja.

Gedeon Magdolna

Forray R. Katalin – Kozma Tamás: Az iskola térben, időben.

Oktatás és társadalom sorozat, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2011. 289 lap

A Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt az 1970-es évek közepén vette kezdetét az a kutatói együttműködés, amelyben e kötet szerzői az időszak leglátványosabb oktatáspolitikai történéseinek vizsgálatával (tantervi reform és az ún. strukturális reform) a hazai nevelés- és oktatáskutatásnak méltán ismert és elismert képviselőivé váltak. Az általuk képviselt kutatási irány ('oktatásökológia') a területi kutatások (avagy a társadalom-földrajzi szemlélet) relevanciáját hivatott vizsgálni az oktatásügyről és az iskolareformról szóló tudásunk alakulásában.

A tér és a társadalom; a település és az iskola egymásba fonódásának felismerése új szempontokkal gazdagította a hazai kutatási megközelítéseket. E kettő viszonyának függvényében olyan fejlesztési stratégiákat ('művelődési városközpontok' koncepciója) próbáltak kidolgozni, amelyek a helyi szükségletek (hagyományok, kultúrák) figyelembe

vételével készültek. Újdonság számba ment a népszámlálási és a teljes körű iskolai statisztikák felhasználása, egyedinek számítottak továbbá azok az 1970-es, 1980-as évtizedre jellemző megyei és a települési szintű esettanulmányok is, amelyek a felmerülő oktatásügyi problémáknak a feltárására és megoldási módjaira próbáltak javaslatokat megfogalmazni. Az oktatásügyi kihívások és reformok kora azonban ezzel nem ért véget, hiszen az 1989/90-ben bekövetkezett rendszerváltás gyökeres átalakulást hozott, s egyúttal új dinamikát adott a kutatásoknak. Nem túlzás azt állítani, hogy az egész oktatási rendszert újra kellett gondolni, s ennek a dilemmának a lenyomatai a kötet tanulmányaiban ('Az oktatás fejlesztési koncepciója' és 'Hány plusz hány?') is felcsillannak. A 2000-es években közölt írások ('A fejlesztés térségi változatai' és 'Felnöttek a felsőoktatásban') ismét ráirányították a figyelmet társadalmunk

területi egyenlőtlenségeire és a fejlesztés igényére.

Az a közös szemléletmód, amely az 1970-es évek oktatásügyi reformjainak talaján született, a 2000-es évek második felében éledt újjá. Érzékelhető, hogy a kutatási terület (kis iskolák, „művelődési városközpontok”) megváltozott, és átveddött a felsőoktatás világába. A társadalom-földrajzi szemlélet azonban nagyon is megmaradt például a három vidéki egyetem hallgatóinak összehasonlításában.

Ennek a szemléletnek a szellemében készült a szerzők által kiválasztott írásokból álló kötet. A szövegek jelentős részét korábban már publikálták (könyvrészletként, tanulmánykötet részeként vagy folyóiratban), esetleg konferencián hangzottak el, más részüik azonban csak korlátozott nyilvánosságot kaptak. S ez kellő magyarázat az újrakiadásra.

A kérdések, amelyek ilyenkor óhatatlanul megfogalmazódnak bennünk, így hangzanak: Mi a célja egy ilyen válogatásnak? Miért pont ezek az írások kerültek kiválasztásra? Mi köti össze őket? Miért érdemes egy ilyen kötetet olvasni? És kiknek szól egy ilyen kötet? Mennyire érvényesek és aktuálisak az itt tett kijelentések és megfigyelések? Mindennek milyen tanulsága van az oktatáskutatás jövőjére nézve? Amellett érvelek, hogy egy ilyen munkának igenis van célja, szempontrendszere, koherenciája, érvényessége, aktualitása és „üzenete”.

A cél annak az oktatásügyi kontextusnak a megragadása, amelyben az 1970-es évektől egészen napjainkig az oktatásügyi reformok lezajlottak. Az itt közölt tanulmányok három korszak (az 1970–1980-as évek; az 1989/90-es rendszerváltás időszaka és a 2000-es évek) lenyomatait, s az írások csak e korok sajátos (társadalmi, politikai) kontextusának ismere-

tében érvényesek és olvasandók.

A társadalom-földrajzi, vagy regionális szemlélet és az oktatásökológiai megközelítés végig kíséri valamennyi itt megjelent írást, s egyúttal hűen tükrözi azt a gondolkodásmódot, amely a szerzőket jellemzi. Az 1970-es évek nagy „találmánya” (művelődési városközpontok), mára úgy tűnik, elvesztette jelentőségét, bár, ha közelebbről megvizsgáljuk, láthatjuk, hogy nagyon is élő jelenség leírásáról van szó, csak éppen a kifejezés (‘tanuló régió’) változott meg.

A kötet tehát megannyi tanulsággal szolgál, mivel több mint harminc év oktatás- és iskolareformjainak „történetét” tárja elénk. Aktuális, hiszen ma is léteznek területi egyenlőtlenségek az oktatásban; ma is másként érvényesülnek a politikai preferenciák a fővárosban, a megyeszékhelyeken, vagy éppen a kisebb településeken; a „társadalmi hatásmechanizmusok” ma is eltérő iskolastruktúrát irányoznak elő az ország különböző feltételekkel rendelkező, különböző fejlődési utak vagy éppen zsákutcák előtt álló vidékei számára. Az oktatásügyi problémái tehát újra és újra aktuális kérdésként jelentkeznek az oktatásökológiai kutatási irány képviselői előtt. Talán nem túlzás azt állítani, hogy nem pusztán a regionális kutatók számára tartogat kellemes olvasmányélményt ez a kötet, hanem azt valamennyi társadalom- és oktatáskutató haszonnal forgathatja akár a nosztalgia-ázás, akár a Heuréka-élmény átélése (ez a probléma már akkor is létezett) szempontjából. De akár abból a megfontolásból is, hogy átlássuk annak a több évtizedre visszatekintő tudományos gondolkodásmódnak az evolúcióját, amely a társadalom és az iskola viszonyának elemzésében példaértékű eredményeket hozott a hazai nevelés- és oktatáskutatás számára.

Tózsér Zoltán

Molnár Máté: A templomos lovagrend alkonya

Miles Christi, Budapest, 2010. 348 lap

A könyv a templomosok történetének utolsó tíz évét dolgozza fel, központi témája a rend megvádolása, perbe fogása és végül a felosz-

latása. Pánczél Hegedűs János a könyvhöz írt előszavában kitér arra, hogy a közvéleményben milyen sok tévhit él a renddel kapcsolat-